

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Emi Johansson

Påståendedoktrin i svensk skiljeförfaranderätt

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Joel Eriksson

Termin: VT 2017

Innehåll

Innehåll	1
Summary	3
Sammanfattning	5
Förkortningar	6
1 Inledning	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställning	7
1.3 Avgränsning	8
1.4 Metod och material	8
1.5 Disposition	8
2 Allmänt om skiljeförfarande	10
2.1 Partsautonomi	10
2.2 Skiljenämndens behörighet	10
3 Påståendedoktrins utveckling	12
3.1 Inledning	12
3.2 Welamsons påståendedoktrin	12
3.2.1 Påståendedoktrins lansering i SvJT	12
3.2.2 NJA 1982 s. 738 ("Nykvarnfallet")	14
3.3 Rättspraxis i utvecklingsfas	15
3.4 Rättspraxis från den senaste tiden	16
3.4.1 NJA 2008 s. 406 ("Petrobartfallet")	16
3.4.2 NJA 2012 s. 183 ("Concorp-fallet")	17
4 Anknytningsdoktrinen	19
4.1 NJA 2007 s. 475 ("Täkfallet")	19
4.2 NJA 2008 s. 120 ("Hamnfallet")	19

5	Diskussion inom doktrinen	21
5.1	Madsen	21
5.2	Heuman	22
5.3	Lindskog	26
6	Diskussionen kring kodifiering av påståendedoktrinen	28
6.1	SOU 2015:37	28
6.2	Argument mot kodifiering	29
6.3	Argument för kodifiering	30
7	Analys	32
7.1	Analys av påståendedoktrinens innebörd	32
7.2	Analys av diskussionen om kodifiering	35
8	Slutsats	37
	Käll- och litteraturförteckning	38
	Rättsfallsförteckning	40

Summary

When arbitrators rule on their jurisdiction to decide a dispute in accordance with section 2 of the Arbitration Act, it can happen that the same circumstance is of importance both for the arbitration tribunal's jurisdiction and for the case itself. The tribunal is supposed to apply the so-called doctrine of assertion under certain conditions. The core of the doctrine of assertion, according to the Supreme Court, is that the arbitrators, when they rule on their own jurisdiction, should not consider the existence of the legal facts which the claimant asserts based on the legal relationship covered by an arbitration agreement. However, there is some uncertainty about the meaning and the scope of the doctrine of assertion, and there is a discussion on whether the doctrine should be legislated or not. The purpose of the essay is to investigate and critically review the doctrine of assertion's meaning and scope in Swedish arbitration law, and thereby analyse the background to the ongoing discussion of whether the doctrine should be legislated or not.

The doctrine of assertion is not regulated in law, but has been developed through case law and doctrines. The doctrine of assertion is not the only doctrine that regulates questions about the arbitration tribunal's jurisdiction. There is the so-called doctrine of connection, which can be applicable parallel to the doctrine of assertion. The doctrine of assertion has been a subject of discussion in a Governmental Inquiry's report, SOU 2015:37.

The legal literature and SOU show that it is difficult to clarify the meaning of the doctrine of assertion. The controversial points in the discussion are 1) whether the doctrine of assertion means that only a claimant's assertion or also a respondent's assertion should be taken into account upon determining jurisdiction, 2) how the respondent's different objections should be treated in accordance with the doctrine, and 3) the scope of the doctrine. Because of these ambiguities, the meaning of the doctrine of assertion is unclear. This is a concern for many arbitration practitioners and especially for international parties, which leads to the discussion on codifying the doctrine of asser-

tion. In conclusion, it would be desirable to further discuss the problems with the doctrine of assertion and to clarify the doctrine in some way in the future.

Sammanfattning

När skiljemän prövar sin behörighet att avgöra en tvist enligt 2 § 1 stycket LSF, kan en och samma omständighet ha betydelse såväl för skiljenämndens behörighet, som för själva saken. Skiljenämnden anses då ha att tillämpa den så kallade påståendedoktrinen under vissa förutsättningar. Kärnan i påståendedoktrinen är enligt HD att skiljenämnden, när den prövar sin behörighet, inte ska ta ställning till existensen av de rättsfakta som skiljekäranden påstår omfattas av ett rättsförhållande som täcks av skiljeavtalet. Det råder dock viss oklarhet om påståendedoktrинens innebörd och räckvidd, och det finns en diskussion om man bör lagstifta doktrinen eller inte. Syftet med uppsatsen är att utreda och kritiskt granska påståendedoktrинens innebörd och räckvidd i svensk skiljeförfaranderätt, och att därmed analysera bakgrunden till pågående diskussion om huruvida påståendedoktrinen bör lagstadgas eller inte.

Påståendedoktrinen är inte reglerad i lag och den har utvecklats genom praxis och doktriner. Påståendedoktrinen är dock inte den enda doktrinen som reglerar skiljenämndens behörighetsfrågor. Det finns den så kallade anknytningsdoktrinen, som kan tillämpas parallellt med påståendedoktrinen. Påståendedoktrinen har blivit föremål för diskussion i SOU 2015:37.

Den juridiska litteraturen och SOU visar att det är besvärligt att klargöra påståendedoktrинens innebörd. Vad som är omdiskuterat är: 1) om påståendedoktrinen innebär att endast kärandens påstående eller även svarandens invändning ska tas hänsyn till vid behörighetsprövning, 2) hur svarandens olika invändningar behandlas enligt doktrinen, och 3) om doktrинens räckvidd. Dessa otydligheter gör innebörden av påståendedoktrinen oklar. Detta är ett bekymmer för många praktiker och särskilt för utländska parter, vilket bidrar till att det finns diskussion om kodifiering av påståendedoktrinen. Sammanfattningsvis vore det önskvärt att problemen med påståendedoktrinen diskuteras vidare och att den klarläggs på något sätt i framtiden.

Förkortningar

HD	Högsta domstolen
LSF	Lag (1999:116) om skiljeförfarande
ICC	Internationella Handelskammaren
SAA	Swedish Arbitration Association
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Inom civilprocessrätten talas det om en argumentationsform som kallas för ”påståendedoktrinen”. Denna doktrin har avgörande betydelse vid frågan om en domstols behörighet att avgöra tvisten. Påståendedoktrinen innebär att frågan om processhinder ska avgöras med ledning av vad käranden påstår.¹ I svensk skiljeförfaranderätt, anses skiljenämnden ha att tillämpa påståendedoktrinen vid prövning av sin behörighet under vissa förutsättningar. Detta innebär enligt HD att skiljenämnden, när den prövar sin behörighet, inte ska ta ställning till existensen av de rättsfakta som skiljekäranden påstår omfattas av ett rättsförhållande som täcks av skiljeavtalet.² Det råder dock viss oklarhet om påståendedoktrинens innebörd och räckvidd. Påståendedoktrinen är inte reglerad i lag och den har utvecklats genom praxis och doktrin. Idag finns en diskussion om påståendedoktrinen bör lagstiftas i svensk skiljeförfaranderätt; det diskuteras bland annat i SOU 2015:37. Något förslag till lagändring har inte uppkommit, men diskussionen fortsätter.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att utreda och kritiskt granska påståendedoktrинens innebörd och räckvidd i svensk skiljeförfaranderätt, och att därmed analysera bakgrunden till diskussionen om huruvida påståendedoktrinen bör lagstadgas eller inte. För att uppnå syftet har jag frågeställningar som följer:

- Hur kan man förstå påståendedoktrинens innebörd och räckvidd med hänsyn till dess utveckling och tillämpning?
- Hur ser diskussionen ut angående kodifiering av påståendedoktrinen, och vad bör diskuteras?

---

¹ Heuman, & Westberg (1995) s. 27.

² NJA 2008 s. 406, på s. 416.

1.3 Avgränsning

Den här uppsatsen behandlar endast svensk skiljeförfaranderätt. Däremot används litteratur som berör internationella aspekter för att diskutera vissa frågor. På grund av uppsatsens begränsade omfattning har jag valt att fokusera på frågor som berör påståendedoktrинens innebörd. Andra doktriner som berör behörighetsprövning diskuteras endast i begränsad omfattning. Jag redogör för den existerande debatten om huruvida påståendedoktrinen bör lagstiftas eller inte, men tar själv inte ställning.

1.4 Metod och material

För att uppnå uppsatsens syfte och besvara frågeställningen, har jag använt mig av traditionell rättsdogmatisk metod. Det innebär att jag har försökt tolka och kritiskt granska gällande rätt genom analys av de sedvanliga rättskällorna, främst HD:s avgöranden, SOU och doktriner.³ Rättsfallen som behandlas i uppsatsen har betydelse för att utreda utformning och tillämpning av påståendedoktrinen. Jag har studerat den juridiska litteraturen och artiklar som skrivna av Lars Welamson, Lars Heuman, Peter Westberg, Stefan Lindskog, Finn Madsen, Lennart Pålsson och Charlotta Falkman. Vidare har jag använt mig av två remissuttalanden.

1.5 Disposition

Uppsatsen inleds med en sammanfattning av de viktiga principerna inom svensk skiljeförfaranderätt, som är särskilt relevanta för diskussionen om påståendedoktrinen. Efter det presenteras utvecklingen och tillämpningen av påståendedoktrinen, med hjälp av Welamsons artikel och avgörandena från HD. Därefter presenteras en så kallad anknytningsdoktrin med hjälp av två rättsfall. Vidare redogör jag för olika argument om påståendedoktrинens innebörd och räckvidd. Därefter visar jag diskussion om kodifiering av på-

---

³ Jfr Kleineman (2013) s. 21.

ståendedoktrinen. I analysdelen besvarar jag frågeställningarna och drar en slutsats. Vissa saker som tas upp i uppsatsen diskuteras inte direkt i min analys, men jag väljer att presentera dem som bakgrund till ämnet så att diskussionen blir begriplig.

2 Allmänt om skiljeförfarande

2.1 Partsautonomi

Ett skiljeförfarande är en form av privat rättsskipning, vilket grundar sig på parternas gemensamma självbestämmanderätt, alltså partsautonomi. Detta innebär att parterna har kontroll över konflikthanteringen i större utsträckning än vid statlig rättsskipning. Partsautonomi vid den privata rättsskipningen garanteras framför allt av att den endast kan komma till stånd genom parternas avtal.⁴ I skiljeförfaranderätt hittar man bestämmelsen i 1 § Lag (1999:116) om skiljeförfarande (LSF). I 1 § 1 stycket LSF anges att tvister i frågor som parterna kan träffa förlikning om, får lämnas till avgörande av en eller flera skiljemän. Ett sådant avtal kan avse framtida tvister om ett rättsförhållande som är angivet i avtalet.⁵ Med andra ord ska skiljeavtalet vara kopplat till ett *bestämt rättsförhållande* för att avtalet ska kunna avse framtida tvister.⁶ I praktiken kan det vara oklart om en viss tvist omfattas av det rättsförhållande som parterna reglerar i en skiljeklausul, och denna fråga blir aktuell vid prövning av skiljenämndens behörighet. Ett skiljeavtal har verkan som dispositivt processhinder, se 4 § LSF och 10 kap 17 a § RB. Enligt 4 § 1 stycket LSF får en domstol inte mot en parts bestridande pröva en fråga som enligt ett skiljeavtal ska prövas av skiljemän.

Det finns andra bestämmelser i LSF som uttryckligen lyfter fram partsautonomi vid skiljeförfaranderätt.⁷

2.2 Skiljenämndens behörighet

Enligt 2 § 1 stycket LSF får skiljemännen pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten. Då kan det vara aktuellt att en och samma omständighet är av

---

⁴ Westberg (2013) s. 419f.

⁵ 1 § 2 st LSF.

⁶ Westberg (2013) s. 460.

⁷ Till exempel 23 § 3 stycket och 25 § 4 stycket. Jfr Westberg (2013) s. 457.

betydelse såväl för skiljenämndens behörighet som för själva saken. Sådana omständigheter kallas för dubbelrelevanta rättsfakta.⁸ Påståendedoktrinen kan vara aktuell vid dubbelrelevanta rättsfakta och det kommer behandlas senare. Denna bestämmelse hindrar inte en domstol från att på begäran av en part pröva frågan. Skiljemännen får fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på domstolens avgörande.⁹

Även om skiljenämnden beslutar att de är behöriga att avgöra tvisten, är deras beslut inte bindande enligt 2 § 2 stycket LSF. Beslutet kan överklagas vid hovrätten med stöd av 34 eller 36 §§ LSF, enligt 43 § LSF.

---

⁸ Pålsson (1999) s. 315.

⁹ 2 § 1 st. 2-3 men. LSF.

3 Påståendedoktrins utveckling

3.1 Inledning

Lars Welamson har utpekats som den som lanserade påståendedoktrinen inom skiljedomsrätten i en bokrecension i SvJT 1964.¹⁰ Senare har doktrinen utvecklats utifrån bland annat HD-avgöranden samt från den juridiska litteraturen.¹¹ I detta kapitel presenteras Welamsons argument från SvJT och några rättsfall som är viktiga för påståendedoktrins utveckling.

3.2 Welamsons påståendedoktrin

3.2.1 Påståendedoktrins lansering i SvJT

År 1962 kom boken ”Skiljedom. Studier i rättspraxis beträffande svensk skiljedoms giltighet och verkställbarhet” av Per Olof Bolding. I artikeln SvJT 1964 s 276ff. diskuterade Welamson kring ett av rättsfallen som Bolding studerat i boken, NJA 1941 s. 198.

Omständigheterna i NJA 1941 s. 198 är följande. Två makar hade inför hemskillnaden avtalat om vissa ekonomiska frågor och försett avtalet med skiljeklausul. Senare väckte kvinnan talan mot mannen vid allmän domstol och yrkade ersättningar för utgifter under tid innan hemskillnadsdomen vann laga kraft. Talan grundades inte på avtalet, utan endast på bestämmelser enligt dåvarande Giftasbalken. Mannen gjorde invändning om rättegångshinder på grund av skiljeklausulen och påstod att avtalet reglerade makarnas samtliga ekonomiska mellanhavanden och att tvisten borde falla

---

¹⁰ Se Falkman (2016) s. 257, Madsen (2013) s. 734 och Lindskog(2016) 6.1.2 fotnot 2.

¹¹ SOU 2015:37 s. 163.

under avtalets skiljeklausul. HD fann att skiljeklausulen inte utgjorde rättegångshinder.¹²

Welamson menar att rättsfallet illustrerar en viktig och intressant principfråga. När ena parten grundar sin talan omedelbart på ett avtal med skiljeklausul medan motparten påstår att avtalet inte är tillämpligt och att tvisten inte omfattas av skiljeklausulen, dyker det upp en principfråga om domstolens prövning av skiljeklausulens räckvidd skulle vara identisk med den prövning av huvudavtalets materiella innebörd, som enligt skiljeklausulen skulle ankomma skiljemän.¹³ Detta är ett uttryck för så kallade ”dubbelrelevanta rättsfakta”.

För denna principfråga, diskuterar Welamson två tänkbara alternativ. Enligt den ena alternativet, skulle en part, som grundar sin talan omedelbart på ett avtal med skiljeklausul, antas ha en obetingad rätt att få sin talan prövad av skiljemän. Welamson påpekar dock att en sådan lösning är riskabel, om ”den som ingått ett avtal med skiljeklausul skulle behöva riskera att vilket som helst mot medkontrahenten riktat anspråk utan minsta sakliga anknytning till avtalet kunde komma att slutligt bedömas av skiljemän efter ett kanske alldeles huvudlöst påstående att anspråkets bedömning vore att härleda ur avtalet.”¹⁴ I stället föreslår Welamson det andra alternativet som en rimlig medelväg. Enligt denna lösning, skulle *parts* åberopande av avtalet och skiljeklausulen anses motivera slutgiltig bedömning av skiljemän, förutsatt att domstolen finner åberopandet av skiljeavtalet ha åtminstone någon grad av fog, medan domstol skulle vara behörig om hänvisning till skiljeavtalet vore uppenbart ogrundad (min kursivering).¹⁵ Detta anses vara grunden för påståendedoktrinen.¹⁶

---

¹² NJA 1941 s. 198 och Welamson (1964) s. 278.

¹³ Welamson s.278.

¹⁴ Ibid. s.278.

¹⁵ Ibid. s. 278f.

¹⁶ Falkman, s. 259.

3.2.2 NJA 1982 s. 738 ("Nykvarnfallet")

NJA 1982 s. 738 ("Nykvarnfallet") är ett av de tidigare avgörandena där HD anses ha ställt sig bakom Welamsons påståendedoktrin.¹⁷ Notera att Welamson har medverkat till avgörandet som justitieråd.

Två bolag hade ingått ett licensavtal med skiljeklausul. Käranden yrkade vid allmän domstol på utomobligatoriskt skadestånd på grund av påstått intrång i mönsterrätt, enligt svenska mönsterregistreringar. Käranden gjorde gällande dels att förfarandena skett efter det att licensavtalet upphört att gälla, dels att licensavtalet aldrig omfattat tillverkning för försäljning utomlands. Svaranden invände att licensavtalet fortfarande gällde och att omtvistade åtgärder står i överensstämmelse med licensavtalet. Svarande gjorde dessutom invändning om rättegångshinder under åberopande av skiljeklausulen i licensavtalet.¹⁸

HD konstaterade att svarandens åberopande av licensavtalet inte i någon mån kunde anses uppenbart sakna fog och att skiljeklausulen därmed skulle tillerkännas betydelse för tvistefrågorna i målet. HD noterade vidare att käranden inte i någon mån stödde sin talan på licensavtalet. Skiljeklausulen berörde således inte grunden för käromålet utan hänförde sig endast till svarandens invändning. HD ansåg att svarandens invändning inte kunde leda till att käromålet omedelbart avvisades, när räckvidden av en skiljeklausul var begränsad på detta sätt. En part skulle annars ställas inför valet att kanske i onödan inleda ett skiljeförfarande eller riskera avvisning om han inledde ett domstolsförfarande. HD förklarade vidare att det inte var av processekonomiska skäl tänkbart att domstolen skulle meddela ett avgörande villkorat av vad som kunde följa av en senare meddelad skiljedom. HD ansåg att det är rimligt att ge parterna möjlighet att påkalla skiljeförfarande innan vidare prövning av målet ägde rum i allmän domstol. HD konstaterade att detta borde lösas genom att ett föreläggande skulle riktas mot kä-

---

¹⁷ Se Heuman (1999) s. 76 och Falkman (2016)s. 259, fotnot 40.

¹⁸ På s. 740f.

randen, med äventyr av att käromålet skulle avvisas, att visa att skiljeförfarande inletts inom viss tid.¹⁹ HD återvisade därför målet till tingsrätten.²⁰

Det hävdas av Lindskog att Nykvarnfallet inte har något med påståendedoktrinen att göra utan gäller blandad kompetens.²¹ Men enligt Heuman anses fallet röra påståendedoktrinen inom doktrinen, så jag behandlar rättsfallet som att det rör påståendedoktrinen.²²

3.3 Rättspraxis i utvecklingsfas

Jag presenterar kortfattat tre rättsfall, NJA 1973 s. 1, NJA 1984 s. 705 och NJA 2005 s. 586, vilka hänvisas till av HD i NJA 2012 s. 183. Dessa rättsfall handlar inte om skiljeförfaranderätt, utan handlar om specialdomstolars kompetens respektive Brysselkonventionen, men de är vägledande för att förstå påståendedoktrинens innebörd.

I NJA 1973 s. 1 ansågs att talan om ersättning för skada, som käranden påstår vara orsakad genom miljöfarlig verksamhet, borde prövas av fastighetsdomstol, utan avseende på svarandens invändning att fastighetsdomstolen inte var behörig att pröva målet och att det inte varit fråga om miljöfarlig verksamhet i miljöskyddslagens mening.

NJA 1984 s. 705 gällde domvillobesvär. Käranden åberopade som grund för sin talan att ett anställningsförhållande förelegat mellan parterna. Svaranden invände att anställningsförhållandet inte förelåg. HD, på grund av kärandens påstående, överlämnade målet till arbetsdomstolen.

I NJA 2005 s. 586 åberopade käranden uppfyllelseort för avtalsförpliktelse som grund för domstols behörighet att pröva målet enligt Brysselkonventionen. HD ansåg att ändamålsskäl och processekonomiska skäl talade starkt för att domstolen inte skulle behöva ge sig in i sakfrågan i målet för att av-

---

¹⁹ På s. 741.

²⁰ På s. 742.

²¹ Lindskog (2016) 6.1.2 fotnot 2.

²² Heuman (2016/17) fotnot 40 på s. 205.

göra om den var behörig.²³ HD konstaterade att, när förekomsten av avtal bestrids, borde domstolen vid prövningen av sin behörighet godta de omständigheter käranden åberopar till stöd för sitt påstående att avtal hade ingåtts, om det inte var uppenbart att påståendet saknade grund.²⁴

3.4 Rättspraxis från den senaste tiden

HD har på senare tid belyst påståendedoktrinen i två rättsfall NJA 2008 s. 406 och NJA 2012 s. 183.

3.4.1 NJA 2008 s. 406 ("Petrobartfallet")

I NJA 2008 s. 406 ("Petrobartfallet") anhänggjorde bolaget Petrobart ett skiljeförfarande mot Republiken Kirgizistan med yrkande att Republiken skulle betala för gasleverans. I frågan om skiljenämndens behörighet åberopade Petrobart bestämmelser i den kirgiziska lagen Foreign Investment Law (FIL). Republiken bestred Petrobarts yrkanden och grunder, och gjorde gällande att skiljenämnden saknade behörighet att avgöra den aktuella tvisten. I en skiljedom avvisade skiljenämnden, som hade säte i Sverige, Petrobarts talan på grund av bristande behörighet. Som skäl för beslutet anförde nämnden att Petrobart inte hade företagit en investering i den mening som åsyftas i FIL. Petrobart överklagade skiljedomen i Svea hovrätt och yrkade bland annat att domen skulle upphävas.

Svea hovrätt, som prövade talan enligt 36 § LSF, fann att skiljenämnden hade behandlat frågan om sin behörighet på ett korrekt sätt. Vid bedömningen av huruvida skiljenämndens ställningstagande vid tolkningen av investeringsbegreppet enligt FIL var riktigt uttalade hovrätten att Petrobart inte kunnat visa på sådana omständigheter som skulle föranleda slutsatsen att nämnden gjort en felaktig bedömning av investeringsbegreppet i FIL. Hovrätten avvisade därmed Petrobarts talan. Petrobart överklagade hos HD.

---

²³ På s. 593. Detta anses vara en motivering för påståendedoktrinen, se Heuman (2016/17) s. 196.

²⁴ Se s. 593.

HD konstaterade att det var en etablerad grundsats i svensk rätt att skiljemännen vid prövning av sin behörighet ska tillämpa påståendedoktrinen. HD förklarade att kärnan i påståendedoktrinen får anses vara att, skiljenämnden, när den prövar sin behörighet, inte ska ta ställning till existensen av de rättsfakta som skiljekäranden påstår omfattas av ett rättsförhållande som täcks av skiljeavtalet. Vid behörighetsprövningen ska skiljenämnden utgå från att dessa rättsfakta föreligger.²⁵ Påståendedoktrinen fick anses gälla på samma sätt när ett skiljeförfarande grundas på lag som när det grundas på avtal. Skiljenämnden i detta fall tillämpade inte påståendedoktrinen utan gick in i en materiell prövning vid prövning av sin behörighet. Enligt HD, borde skiljenämnden ha tillämpat påståendedoktrinen och om skiljenämnden hade tillämpat doktrinen, skulle den ha lagt de rättsfakta som Petrobart åberopat till grund för prövningen av sin behörighet. HD konstaterade därmed att det var felaktigt att skiljenämnden avvisade Petrobarts talan.²⁶

I rättsfallet har HD uppmärksammat att det råder viss oklarhet om vad påståendedoktrinen innebär och hur långt den sträcker sig.²⁷ En given utgångspunkt för doktrinen är, enligt HD, att ett bindande skiljeavtal finns. Den som inte har ingått något skiljeavtal kan alltså inte göras skiljebunden med stöd av påståendedoktrinen. Skulle det vara tvistigt huruvida skiljebundenhet i sig föreligger, ska skiljenämnden pröva den frågan när den tar ställning till sin behörighet. HD konstaterar vidare att om parterna är oense om skiljeavtalets omfattning, kan inte den tvisten lösas med hjälp av påståendedoktrinen; omfattningen måste bestämmas vid behörighetsprövningen.²⁸

3.4.2 NJA 2012 s. 183 ("Concorp-fallet")

I NJA 2012 s. 183 ("Concorp-fallet") var det svaranden som invände att kärandens talan omfattas av ett skiljeavtal. Käranden, bolaget Concorp yrkade vid tingsrätten att svaranden, bolaget Karelkamen skulle återbetala en låne-

---

²⁵ På s. 416.

²⁶ På s. 417.

²⁷ På s. 416.

²⁸ På s. 416f.

fordran. Svaranden bestred och hävdade att tingsrätten inte var behörig att avgöra tvisten eftersom denna lånofordran omfattades av ett avtal med skiljeklausuler. Käranden bestred avvisningsyrkandet och gjorde gällande att dess fordran inte omfattades av avtalet. Tingsrätten lämnade svarandens yrkande om avvisning utan bifall. Hovrätten fann däremot att den omtvistade fordringen omfattades av avtalet med skiljeklausulen och avvisade därmed kärandens talan mot svaranden.

HD noterade att käranden inte hade lagt avtalet till grund för sin talan. HD konstaterade att bedömningen av behörighetsfrågan ska, i överensstämmelse med påståendedoktrinen, göras på grundval av vad käranden påstår om sin rätt, och hänvisade till rättspraxis. Eftersom käranden gör gällande att fordringsanspråket är en följd av ett annat rättsförhållande än de avtal som omfattas av skiljeklausulerna, medför klausulerna inte att allmän domstol är obehörig att pröva anspråket på den åberopade grunden. HD upphävde hovrättens beslut om avvisning. I domskälen hänvisade HD till NJA 1973 s. 1, NJA 1984 s. 705, NJA 2005 s. 586 och NJA 2008 s. 406 samt den juridiska litteraturen i stället för att redovisa påståendedoktrинens innebörd.²⁹

---

²⁹ På s. 190, punkt 12.

4 Anknytningsdoktrinen

Påståendedoktrinen är inte den enda doktrinen som reglerar skiljenämndens behörighetsfrågor. Det finns den så kallade anknytningsdoktrinen, som getts uttryck i rättsfallen NJA 2007 s. 475 och NJA 2008 s. 120. Anknytningsdoktrinen innebär att en skiljeklausul kan tillämpas om tvisten har viss anknytning till det huvudavtal vari intagits en skiljeklausul. Även om kärandens anspråk inte anses vara grundat på det rättsförhållande som regleras i avtalet med skiljeklausul, kan skiljeavtalet här tillämpas enligt anknytningsdoktrinen.³⁰ I de här rättsfallen nämndes inte påståendedoktrinen.

4.1 NJA 2007 s. 475 ("Täkfallet")

NJA 2007 s. 475 ("Täkfallet") gällde ett nyttjanderättsavtal i vilket angavs att "[e]ventuella tvister avgörs enligt lag om skiljedom." Käranden påstod som en tredje grund att hans skadeståndstalan inte stöds på det rättsförhållande som regleras i nyttjanderättsavtalet utan avser ett anspråk som grundas på vållande genom brott. HD läste skiljeklausulen på så sätt att alla tvister som hade anknytning till nyttjanderättsavtalet skulle avgöras av skiljemän. HD konstaterade vidare att även om käranden påstått att ersättningsanspråket inte grundade sig på avtalet utan avsåg ett anspråk grundat på vållande genom brott, hade de faktiska omständigheter som åberopats direkt anknytning till nyttjanderättsavtalet. Med anledning till detta och att kärandens två övriga grunder skulle prövas av skiljemän, borde även den tredje grunden anses omfattad av skiljeklausulen.

4.2 NJA 2008 s. 120 ("Hamnfallet")

NJA 2008 s. 120 ("Hamnfallet") gällde en tvist mellan en färjeoperatör och ett kommunalt hamnbolag om nedsättning av hamnavgifter. Käranden, en färjeoperatör, yrkade vid allmän domstol nedsättning av avgifterna under

---

³⁰ Se Madsen (2013) s. 730.

åberopande av den kommunala självkostnadsprincipen. Svaranden, ett kommunalt hamnbolag, menade att vissa avgifter hänförde sig till investeringskostnader, som reglerades av mellan parterna upprättat investeringsavtal med en skiljedoms klausul. Allmän domstol var enligt svaranden därför inte behörig att pröva kärandens talan i den delen. HD fann att, till den del den yrkade nedsättningen avsåg avgifter som reglerades i investeringsavtalet, hade yrkandet så stark anknytning till avtalet att talan i den delen måste anses vara omfattad av skiljeklausulen. Att käranden hade utformat sin talan så att investeringsavtalet inte åberopades som grund, medförde inte att käranden mot svarandens bestridande kunde komma ifrån sitt åtagande om skiljeförfarande, när det gällde en tvist som rörde de avgifter som regleras i investeringsavtalet. Allmän domstol var därför inte behörig att pröva den delen av talan.

5 Diskussion inom doktrinen

5.1 Madsen

I sin artikel i SvJT 2013, analyserar advokat Finn Madsen Petrobartfallet, Concorp-fallet, Täckfallet och Hamnfallet i förhållande till Welamsons påståendedoktrin. Madsen anser inte att HD i de fyra avgörandena har utgått från en sammanhållen uppfattning om hur ett skiljeavtals verkan ska prövas.³¹

Madsen har uppfattat Welamsons argument i SvJT 1964 och NJA 1982 s. 738 på så sätt att en domstol, vid dubbelrelevanta rättsfakta, endast ska göra *prima facie*³²bedömning av hållbarheten av påståendet om skiljeavtal. Vid denna prövning ska domstol utgå från parternas påståenden under förutsättning att åberopandet av skiljeavtalet har någon grad av fog. Emellertid, finner Madsen att svensk rätt, efter införande av LSF, utgår från att *full review* ska göras av domstol eller skiljenämnd när frågan om skiljeavtals verkan aktualiseras. Madsen menar att HD:s uttalande i Petrobartfallet att frågan om det föreligger ett giltigt eller tillämpligt skiljeavtal måste bestämmas vid behörighetsprövningen, påpekar på att en fullständig bedömning ska göras i fallet.³³

Vidare konstaterar Madsen att påståendedoktrinen har kommit till uttryck i Petrobartfallet och Concorp-fallet på så sätt, att påståendedoktrinen innebär att domstolen eller skiljenämnden vid sin behörighetsprövning enbart ska ta hänsyn till de rättsfakta som åberopas av käranden och bortse från de som anförts av svaranden. Han menar att dessa avgöranden har gett påståendedoktrinen en annan innebörd än den som Welamson lanserade i SvJT 1964 och som upprätthölls i Nykvarnfallet.³⁴

---

³¹ Madsen (2013) s. 730.

³² *Prima facie* betyder ”vid första på-seendet” enligt Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien.

³³ Madsen (2013) s. 735 och. 739f.

³⁴ *Ibid.* s. 744.

Madsen varnar att fördelarna som påståendedoktrinen ursprungligen syftade till inte uppnås eftersom doktrinen getts en annan innebörd än den som lanserades av Welamson och som kommit till användning i Nykvarnfallet. Enligt Madsen var det ursprungliga syftet med Welamsons påståendedoktrin var att undvika att domstol kom att pröva frågor som parterna kunde ha avtalat var förbehållet skiljemän.³⁵ Detta skulle uppnås om domstol skulle göra en preliminär bedömning av giltigheten eller tillämpningen av ett skiljeavtal vid dubbelrelevanta rättsfakta. Om domstol då i stället gör en fullständig bedömning, kan domstol komma att pröva materiella frågor som skiljemän kan ha att pröva. Dessutom har den nyare innebörden av påståendedoktrinen enligt Madsen inte stöd i LSF. Enligt 4 § 1 stycket LSF får en domstol mot parts bestridande inte pröva en *fråga* som enligt ett skiljeavtal ska prövas av skiljemän (Madsens kursivering). Vidare diskuterar Madsen ordet *tvister* som kommer till uttryck i 1 § LSF. Madsen menar att domstolen har att ta hänsyn även till svarandens invändningar för att bedöma om en mellan parterna uppkommen tvist omfattas av skiljeavtalet, med ordet "tvister" i skiljeklausulen. Denna tolkning utfördes av HD i Täckfallet och Hamnfallet enligt Madsen.³⁶

5.2 Heuman

Lars Heuman, professor emeritus i processrätt vid Stockholms universitet, definierar påståendedoktrinen som följer: "Påståendedoktrinen innebär att en part inte behöver styrka ett behörighetsgrundande faktum när detta också utgör ett materiellt rättsfaktum. Vid dubbelrelevanta rättsfakta räcker det sålunda med ett påstående från partens sida."³⁷ Det kan noteras att Heuman använder "part" i stället för "käranden", och den här formuleringen kan anses vara förenligt med Welamsons påståendedoktrin.

Heuman menar att påståendedoktrinen gäller skiljenämndens behörighetsbedömning i ett första steg. När skiljenämnden konstaterar att behörighet

---

³⁵ Madsen (2013) s. 744.

³⁶ Ibid. s. 744f.

³⁷ Heuman (2016/17) s.194.

föreligger, görs den materiella bedömningen i ett andra steg och då krävs att parten styrker ett dubbelrelevant faktum för att vinna framgång med sin talan. Även om skiljenämnden gör en felaktig bedömning av ett dubbelrelevant faktum vid sin materiella prövning i det andra steget, kan skiljedomen inte undanröjas genom klandertalan eftersom det handlar om ett materiellt fel. I sammanhanget konstaterar Heuman därför att påståendedoktrinen får såväl en behörighetsskapande och klanderhindrande verkan.³⁸

I sin bok *Skiljemännarrätt* diskuterar Heuman olika problem med påståendedoktrinen och vad doktrinen innebär. Heuman menar att påståendedoktrinen förutsätter att man har ett kriterium för hur man drar gränsen mellan kontrakträttsliga respektive utomobligatoriska frågor vid behörighetsprövningen. Enligt Heuman framgår det av praxis att en utomobligatorisk grund ska prövas av domstol och en kontrakträttslig invändning av skiljemän.³⁹ Den här gränsdragningen kan i vissa fall vara svår och påståendedoktrinen kan därför medföra tillämpningsproblem. Dessutom kan man ifrågasätta om påståendedoktrinen ska drivas så långt att ett och samma saksammanhang eller väsentligen samma saksammanhang ska prövas av olika organ, bara för att olika rättsregler ska tillämpas. Heuman påpekar också att skiljemän i vissa fall kan utsträckas behörighet i samband med bedömningen av avtalsrättsliga regler, av processekonomiska skäl. Ett annat argument mot påståendedoktrinen som Heuman tar upp är att det i utländsk doktrin understryks att käranden inte bör ges rätt att bestämma tvistlösningsform genom att välja en grund med eller utan avtalsanknytning. Heuman invänder mot detta argument och förklarar att svarandens sätt att beskriva invändningar blir avgörande för forumfrågan. Påståendedoktrinen ger alltså inte käranden möjlighet att ensam välja forum.⁴⁰

I en artikel från JT 2016-17 diskuterar Heuman hur svarandens invändningar bedöms vid tillämpning av påståendedoktrinen. Heuman klassificerar invändningar till tre sorter: svarandens *förnekanden* av kärandens påstådda

---

³⁸ Heuman (2016/17) s. 194.

³⁹ Heuman (1999) s. 77f. Heuman hänvisar bl.a. till NJA 1973 s. 480.

⁴⁰ Ibid. s. 78ff.

faktiska grunder, *motfakta* som svaranden åberopar och *rättsinvändningar* som förs fram av svaranden (Heumans kursivering). I detta sammanhang hänvisar Heuman till Madsens uppfattning av att HD:s praxis innebär att domstolen eller skiljenämnden vid sin behörighetsprövning enbart ska ta hänsyn till de rättsfakta som åberopas av kändanden och bortse från de som anförts av svaranden. Denna uppfattning av Madsen håller Heuman inte med. Heuman påpekar att frågan om svarandens olika typer av invändningar omfattas av påståendedoktrinen eller om de ligger utanför doktrinen, nämns inte i domskäl för Petrobartfallet. Rättsfall får inte tolkas motsatsvis och därför konstaterar Heuman att HD lämnade detta som en öppen fråga.⁴¹ Heuman diskuterar vidare NJA 2005 s. 586 (se 3.3). Enligt Heuman kan man inte dra slutsatsen att svarandens invändningar aldrig kan ha betydelse för behörighetsprövningen enligt påståendedoktrinen, eftersom HD inte uttalat sig om vad svaranden gjorde gällande. Heuman lyfter upp HDs motivering för påståendedoktrinen i NJA 2005 s. 586 (se 3.3) och säger att ”[s]trävandena att undvika en komplicerad dubbelprövning talar enligt HD för att också svarandens motfakta och rättsinvändningar omfattas av påståendedoktrinen när de är dubbelrelevanta.”⁴²

Vidare diskuterar Heuman Nykvarnfallet och Concorp-fallet. Han menar att svarandens invändning om rättegångshinder i Nykvarnfallet visade att avtalet åberopades som ett motfaktum. Svarandens påstådda motfaktum blev alltså behörighetsgrundande i Nykvarnfallet.⁴³ I Concorp-fallet, däremot, blev svarandens invändning inte behörighetsgrundande. Om man följer den turordnings- och sakprövningsprincip som framgår i Nykvarnfallet, enligt Heuman, kan man tycka att svarandens påstådda avtalsrättsliga invändningar i första hand skulle ha prövats av skiljemän, och att kändandens grund därefter skulle ha bedömts av domstol. Dessa följdes dock inte i Concorp-fallet och HD framförde inte någon motivering. Heuman analyserar varför HD gjorde avvikande bedömning om svarandens invändning. Enligt Heuman ansåg HD inte att svaranden gjort någon invändning om rättegångshinder i

---

⁴¹ Heuman (2016/17) s. 195.

⁴² Ibid. s. 195f.

⁴³ Ibid. s. 197.

Concorpfallet. Detta, svarandens underlåtenhet att kräva avvisning av målet i denna del beträffande svarandens materiella invändningar, kan enligt Heuman förklara HD:s bedömning av behörighetsfrågan i Concorpfallet.⁴⁴ Heuman hävder att man kan kritisera avgörandet för att HD gjort en alltför snäv tolkning av svaranden invändning om rättegångshinder.⁴⁵ Dessutom konstaterar Heuman att HD lämnade frågan om en domstol eller en skiljenämnd ska pröva svarandens avtalsrättsliga invändningar öppen. Detta innebär att frågan kan i framtiden komma att läsas på olika sätt.⁴⁶

Heuman konstaterar vidare att påståendedoktrinen inte är tillämplig för frågor om tolkning av skiljeavtal. I Petrobartfallet uttalade HD ett undantag från doktrinen: när parterna är oense om skiljeavtalets omfattning, kan den tvisten inte lösas med hjälp av påståendedoktrinen.⁴⁷ Detta tycker Heuman kan vara förvirrande och han förklarar därför att HD torde menat som följer: Den dubbelrelevanta som käranden påstått omfattas av påståendedoktrinen, men rättsliga frågan hur skiljeavtalet ska tolkas undantas från doktrinen.⁴⁸ Heuman diskuterar i detta sammanhang anknytningsdoktrinen som utgör en slags tolkningsregel. En skiljenämnd är i princip inte behörig att göra en utomobligatorisk bedömning när käranden åberopar såväl avtalsrättsliga som utomobligatoriska grunder. Däremot skulle nämnden vara behörig att göra det när man tillämpar anknytningsdoktrinen. Heuman ifrågasätter om anknytningsdoktrinen räckvidd är så stor att det innebär ett betydelsefullt undantag från påståendedoktrinen. Trots att ett HD-avgörande från 2010 kan tolkas ha gett anknytningsdoktrinen mer begränsad räckvidd än i Täckfallet, anser Heuman att det fortfarande råder oklarhet.⁴⁹

---

⁴⁴ Heuman (2016/17) s. 206f.

⁴⁵ Ibid. s. 208.

⁴⁶ Ibid. s. 206.

⁴⁷ NJA 2008 s. Jfr 3.4.1.

⁴⁸ Heuman (2016/17) s. 199.

⁴⁹ Ibid. s. 199ff. Jfr NJA 2010 s. 734.

5.3 Linskog

Stefan Linskog, justitieråd sedan 2008, har diskuterat påståendedoktrinen i både litteraturen och i HD-avgöranden.

Linskog presenterar påståendedoktrinen som följer: ”Så länge ett anspråk grundas på ett av skiljeavtalet omfattat rättsförhållande föreligger skiljebundenhet. Det följer av påståendedoktrinen, som innebär att den rättsgrund, som läggs till grund (påstås) för det anspråk för vilken skiljeprövning begärs, är styrande för frågan om skiljenämndens kompetens.”⁵⁰ Det kan noteras att Linskog inte heller specificerar om det är karendens anspråk eller svarandens.

Linskog anser att det är tydligt att vad som placeras i påståendedoktrinen varierar. Som exempel nämner han att en variant av påståendedoktrinen som inte är förenligt med Petrobartfallet aktualiserades i NJA 2005 s. 586. I detta fall ansågs att ett påstående om avtal vara tillräckligt för behörighet, när existensen av ett avtal utgjorde ett för domstolen behörighetsgrundande rättsfaktum och tvisten gällde om något avtal förelåg.⁵¹

I en kommentar till Petrobartfallet förklarar Linskog närmare om påståendedoktrинens tillämpning. Linskog illustrerar en situation där skiljekäranden åberopar vissa rättsfakta och påstår att dessa ger honom viss rätt enligt ett tilläggskontrakt till det kontrakt vari skiljeklausulen finns intagen. I sådana fall, ska skiljenämnden (eller domstolen) utgå från att tilläggskontraktet ger skiljekäranden den påstådda rätten. Det måste dock prövas om skiljeavtalet omfattar tilläggskontraktet som sådant, utöver att ett bindande skiljeavtal finns. Ett undantag från att tillämpa påståendedoktrinen är när skiljekärandens talan är uppenbart ogrundad, enligt Linskogs uppfattning av Welamsons artikel. Vidare hävder Linskog att det kan anses lämpligare att skiljenämnden ogillar talan än att den avvisas, om det står klart att av skilje-

---

⁵⁰ Linskog (2016) 6.1.2.

⁵¹ Ibid. 6.1.2. fotnot 2.

käranden åberopade rättsfakta inte kan leda till framgång inom ramen för ett rättsförhållande som omfattas av skiljeavtalet.⁵²

Vidare delar Lindskog inte Madsens uppfattning om påståendedoktrinen i SvJT 2013. Lindskog menar att Madsens diskussion om påståendedoktrinen, som slagits fast om HD svarar mot den syn som Welamson gav uttryck för, är meningslös. Enligt Lindskog är vad HD slagit fast ”enkelt och entydigt och gäller.”⁵³ Vad Lindskog torde mena kan man hitta i hans kommentar till Nykvarnfallet. Här uttalar Lindskog att HD inte utgick från partsställning, utan hur parterna hade positionerat sig. När svaranden förklarade sig ha den rätt till vilken parternas oenighet om domstols prövningsrätt knöt sig, är det naturligtvis svarandens påstående som styr. Vidare konstaterar Lindskog att vem som är kärande och vem som är svarande har liten betydelse, och att det är parternas rättsliga påstående som blir bestämmande.⁵⁴

---

⁵² NJA 2008 s. 406, s. 422.

⁵³ Lindskog, 6.1.2 fotnot 2.

⁵⁴ Ibid. 8.2.1. Fotnot 8.

6 Diskussionen kring kodifiering av påståendedoktrinen

6.1 SOU 2015:37

År 2014 tillsatte regeringen en utredning, Skiljeförfarandeutredningen, i uppdrag att göra en översyn av den då femton år gamla LSF. Utredningen angav i april 2015 ett betänkande *Översyn av lagen om skiljeförfarande*, SOU 2015:37. Utredningen konstaterar i sitt betänkande att det är en allmän uppfattning att LSF på det hela taget har fungerat väl, men påpekar emellertid att det finns vissa frågor som bör bli föremål för närmare översyn.⁵⁵ En av frågorna som diskuteras i betänkandet är påståendedoktrinen.

Utredningen redovisar påståendedoktrинens utveckling med hjälp av HD:s avgöranden i Petrobartfallet, Concorp-fallet, Täckfallet och Hamnfallet (se 3.4 och 4). Vidare hänvisar utredningen till Madsens framställning i SvJT 2013 (se 5.1).⁵⁶

Utredningen presenterar att Madsen *ifrågasätter* om det är riktigt att vid bedömningen av om en viss tvist omfattas av ett skiljeavtal endast ta hänsyn till vad käranden har åberopat (min kursivering). Men vidare diskussion om detta finns inte i utredningen. Utredningen delar inte Madsens uppfattning att de fyra rättsfallen inte är förenliga med varandra. Enligt utredningen uppfattas de fyra rättsfallen sammanställda med varandra på så sätt att ”en skiljenämnd, när den prövar sin behörighet, inte skall ta ställning till existensen av den rättighet som den påkallande parten gör gällande, eftersom detta anses vara en fråga som rör själva saken.”⁵⁷ Däremot frågan om den påstådda rättigheten kan hänföras under det aktuella skiljeavtalet ska prövas vid behörighetsprövning. Om man har denna utgångspunkt, konstaterar utredningen,

---

⁵⁵ SOU 2015:37, s.11.

⁵⁶ Ibid. s.163ff.

⁵⁷ Ibid. s. 166.

kan de fyra rättsfallen ses som förenliga med varandra. Däremot erkänner utredningen att det är oklart i vilken utstreckning påståendedoktrinen skulle accepteras i andra länder. De har uppmärksammat att det saknas vägledande internationella rättsfall angående denna fråga, men att i vissa europeiska länder vedertas påståendedoktrinen.⁵⁸

Slutsaten som dras av utredningen är att det inte finns underlag för att föreslå några lagändringar som gäller påståendedoktrinen i nu aktuellt hänseende. Skälet till detta är HD har prövat frågan flera gånger med utförliga motiveringar, och att utredningen anser att det torde vara bäst att kvarstående frågor löses i rättstillämpning.⁵⁹

6.2 Argument mot kodifiering

Madsen fortsätter argumentera kring påståendedoktrinen i två artiklar, i SvJT respektive Dagens Juridik. I den förstnämnda artikeln påpekar Madsen att påståendedoktrinen och anknytningsdoktrinen, vilka leder till olika slutsatser, kan tillämpas parallellt i svensk skiljeförfaranderätt.⁶⁰ Madsen problematiserar att det är osäkert hur påståendedoktrinen ska tillämpas och hur gränsen mellan påståendedoktrinen och anknytningsdoktrinen går till. Däremot motsätter han sig för att lagstifta påståendedoktrinen och hans motiveringar kan sammanfattas som följer.⁶¹

För det första, kommer lagstiftningen inte att klargöra innebörden av påståendedoktrinen, när det är oklart hur doktrinen ska tillämpas. För det andra blir det inkonsekvent med andra delar av svensk skiljeförfaranderätt. Madsen menar att påståendedoktrinen som HD tillämpade de senaste åren – påståendedoktrinen som innebär att endast karendens påstående tas hänsyn till vid behörighetsprövning – står i konflikt med 1 och 4 §§ LSF, eftersom dessa paragrafer tyder på att svarandens invändningar också tas hänsyn till.

---

⁵⁸ SOU 2015:37 s. 166.

⁵⁹ Ibid. s.166.

⁶⁰ Madsen (2016a) s. 662. Madsen säger här att HD:s avgörande NJA 2010 s. 734 tyder på att påståendedoktrinen ska anses som en generell regel.

⁶¹ Ibid. s. 663f.

För det tredje finns det ingen motsvarighet till påståendedoktrinen i skiljeförfaranderätt utomlands och det blir svårt för utländska parter att förstå den. Madsen menar att det verkar vara ett svenskt särdrag att endast karendens påstående tas hänsyn till vid behörighetsprövning. Slutligen, överensstämmer påståendedoktrinen inte med New York-konventionen. Madsen menar att påståendedoktrinen innebär en restriktiv tolkning av begreppet ”rättsförhållande” som omfattas av ett skiljeavtal. Det är oförenligt med New York-konventionen som anger att skiljeavtal ska respekteras beträffande ”rättsförhållande, vare sig kontraktsrättsligt eller ej.”⁶²

Som en lösning föreslår i stället Madsen att införa ordningen i UNCITRAL modellag.⁶³ Jag avstår dock från att diskutera denna lösning.

6.3 Argument för kodifiering

Skiljeförfarandeutredningens betänkande SOU 2015:37 har skickats på remiss. Nedan presenteras två remissyttranden som underlag för senare diskussion.

En av instanserna som yttrade sig över Skiljeförfarandeutredningens betänkande var Swedish Arbitration Association (SAA). SAA är en ideell förening som består av svenska och utländska jurister som är verksamma inom skiljedomsrättens område.⁶⁴ I sitt remissyttrande konstaterar SAA att det fortsatt tycks råda viss oklarhet om påståendedoktrinens närmare innebörd, och att det motiverar ett klarläggande sker i form av lagbestämmelse. Enligt SAA bör det framgå av lagtexten vad som gäller i centrala avseenden av inte minst pedagogiska skäl. SAA konstaterar att detta är särskilt viktigt för utländska parter och skiljemän, eftersom de inte kan förväntas ha samma tillgång till och kännedom om förarbeten och doktriner som svenska parter och

---

⁶² Madsen (2016a) s.664ff. och Madsen (2016b).

⁶³ Madsen (2016b).

⁶⁴ SAA, s.1.

skiljemän. SAA anser därför att regeringen bör överväga att kodifiera påstå-
endedoktrinen genom att införa en bestämmelse i LSF.⁶⁵

En annan instans som yttrade sig under remissrundan var Internationella
Handelskammarens Svenska Nationalkommitté (Svenska ICC). Yttrandet
har utarbetas av svenska ICC:s skiljekommitté. ICC:s skiljekommitté under-
stryker också vikten av att en kodifiering av påståendedoktrinen införs i LSF.
Detta skulle stå i linje med kommitténs strävan att göra lagen transparent
och förutsebar även för utländska parter, ombud och skiljemän.⁶⁶

---

⁶⁵ SAA, s.4.

⁶⁶ Svenska ICC, s.2.

7 Analys

I följande stycken analyserar jag, men hjälp av material som presenterats i tidigare avsnitt, påståendedoktrinen innebörd med hänsyn till dess utveckling och tillämpning. Vidare analyserar jag diskussioner kring frågan om man bör lagstifta påståendedoktrinen och vad som ska tas hänsyn till vid diskussionen.

7.1 Analys av påståendedoktrinen innebörd

Materialet ovan visar hur besvärligt det är att klarlägga påståendedoktrinen innebörd. Men vad gör påståendedoktrinen så oklar? Efter att studerat den juridiska litteraturen lyfter jag upp tre frågor som är omdiskuterade: 1) om påståendedoktrinen innebär att endast kändens påstående eller även svarandens invändning ska tas hänsyn till vid behörighetsprövning, 2) hur svarandens olika invändningar behandlas enligt doktrinen, och 3) om doktrinen räckvidd. Vidare diskuteras dessa frågor närmare.

1. Innebär påståendedoktrinen att endast kändens påstående eller även svarandens invändning ska tas hänsyn till vid behörighetsprövning, när rättsfakta är dubbelrelevanta?

Som det framgår i doktrinen finns det olika uppfattningar om denna fråga. Madsens anser att Petrobartfallet och Concorp-fallet visar att påståendedoktrinen innebär att domstolen eller skiljenämnden vid sin behörighetsprövning enbart ska ta hänsyn till de rättsfakta som åberopas av känden och bortse från de som anförts av svaranden.⁶⁷ Denna uppfattning kan ifrågasättas.

Det är riktigt att HD i Petrobartfallet hävdade att skiljekänden, när den prövar sin behörighet, inte ska ta ställning till existensen av de rättsfakta som *skiljekänden* påstår omfattas av ett rättsförhållande som täcks av skil-

---

⁶⁷ Madsen (2013) s. 744. Se 5.1.

jeavtalet.⁶⁸ Detta uttalande däremot, gäller just omständigheter som var aktuella för Petrobartfallet. Som Heuman påpekar, ska rättsfallet inte tolkas motsatsvis.⁶⁹ Concorp-fallet, i detta avseende, verkar skapa förvirring rörande påståendedoktrinen innebörd. Som Heuman redovisar gjorde HD avvikande bedömningar om svarandens invändningar i Concorp-fallet och Nykvarnfallet. Eftersom HD inte framförde varför svarandens invändningar inte ansågs vara behörighetsgrundande, är det svårt att avgöra vad som ledde till olika bedömningar i dessa fall, även om Heumans förklaring – att svaranden underlåt tit att kräva avvísning – låter rimlig.⁷⁰ Att svarandens invändning inte ansågs vara behörighetsgrundande i Concorp-fallet betyder alltså inte att en skiljeman eller en domstol ska bortse från vad svaranden säger i andra fall. Vidare kan man anse, med hänsyn till Lindskogs kommentar till Nykvarnfallet, att svarandens påstående också kan styra behörighetsprövning beroende på hur parterna positionerar sig.

Utifrån det som nämnts ovan anser jag att man inte kan konstatera att HD menar att påståendedoktrinen innebär att endast kändens påstående ska tas hänsyn vid behörighetsprövning. Jag noterar att Welamson, Heuman och Lindskog använder formuleringen *parts* åberopande när de diskuterar generellt om behörighetsprövning, vilket stämmer överens med hur påståendedoktrinen borde se ut enligt min mening. Det är dock uppenbart att HD:s formulering av påståendedoktrinen skapar förvirring. Att Skiljeförfarandeutredningen inte ifrågasatt Madsens tolkning tyder också på att HD:s avgörande är otydligt i detta avseende (se 6.1). Man kan konstatera att HD:s avgörande formulerades på ett svårtolkat sätt och att det därför skapar förvirring om påståendedoktrinen innebär att endast kändens påstående eller även svarandens invändning ska tas hänsyn vid behörighetsprövning.

2. Hur ska svarandens olika invändningar behandlas enligt påståendedoktrinen?

---

⁶⁸ NJA 2008 s. 406, s. 416. Se 3.4.1.

⁶⁹ Heuman (2016/17) s. 195. Se 5.2.

⁷⁰ Ibid. s. 208. Se 5.2.

Även om man kan anta att svarandens invändning också tas hänsyn till vid behörighetsprövning, är det fortfarande oklart hur svarandens olika slags invändningar behandlas enligt påståendedoktrinen.

Svarandens invändningar kan klassificeras som *förnekande*, *motfakta* eller *rättsinvändningar*.⁷¹ När svaranden förnekar existensen av de rättsfakta som käranden påstår vara behörighetsgrundande, enligt rättspraxis, ska svarandens förnekande inte tas hänsyn till vid behörighetsprövning.⁷² Angående motfakta och rättsinvändningar däremot, lämnas frågan om de omfattas av påståendedoktrinen eller inte som en öppen fråga, som Heuman påpekar.⁷³ Till exempel, Nykvarnfallet och Concorp-fallet visar hur HD hanterade svarandens motfakta, när käranden väckte talan vid allmän domstol och svaranden åberopade ett skiljeavtal som rättegångshinder.

Det finns så många möjliga invändningar som svaranden skulle kunna framföra. Det saknas därför riktlinjer inom praxis som täcker alla möjliga situationer vid dubbelrelevanta rättsfakta, vilket skapar oklarhet kring påståendedoktrinen.

3. Hur långt sträcker påståendedoktrinen sig?

Enligt påståendedoktrinen ska utomobligatorisk grund prövas av domstol och en kontraktsrättslig invändning av skiljemän. Det blir dock besvärligt om det är oklart vad som omfattas av avtalet, och påståendedoktrинens räckvidd vid sådana fall är oklar, särskilt i förhållande till anknytningsdoktrinen.

HD konstaterade i Petrobartfallet att tvisten inte kan lösas med hjälp av påståendedoktrinen om parterna är oense om skiljeavtalets omfattning.⁷⁴ Detta uttalande kan innebära att påståendedoktrinen inte kan tillämpas för tolkningsfrågor. Heuman tolkar HD:s uttalande så att det dubbelrelevanta faktum som käranden påstått omfattas av påståendedoktrinen, men rättsliga

---

⁷¹ För att förstå dessa begrepp hänvisas till Westberg, s. 225ff.

⁷² Se t.ex. NJA 1984 s. 705 och NJA 2008 s. 406.

⁷³ Heuman (2016/17) s. 206. Se 5.2.

⁷⁴ NJA 2008 s. 406, s. 417.

frågan hur skiljeavtalet ska tolkas undantas från doktrinen.⁷⁵ Påståendedoktrinen gäller skiljenämndens behörighetsbedömning i det första steget, och då ska prövas om påståendet har någon grad av fog. När parterna är oense av skiljeavtalets omfattning, ska tolkningsfrågan lösas i det andra steget, när den materiella prövningen görs, enligt uttryckena i Petrobartfallet och av Heuman.⁷⁶ Däremot, enligt Täckfallet och Hamnfallet skulle man kunna tillämpa anknytningsdoktrinen för denna fråga. Enligt anknytningsdoktrinen kan skiljemän ges behörighet om tvisten anses ha anknytning till skiljeavtalet. Även om anknytningsdoktrinen verkar ha begränsad räckvidd enligt Heumans analys, är det fortfarande oklart hur de två doktrinerna förhåller sig till varandra.⁷⁷

Dessutom ifrågasätter Heuman om påståendedoktrinen ska drivas så långt att ett väsentligen samma saksammanhang ska prövas av olika organ, bara för att olika rättsregler ska tillämpas.

7.2 Analys av diskussionen om kodifiering

Som jag diskuterat ovan, är påståendedoktrinen innebörd oklar. Detta kan anses vara bakgrunden till diskussionen om man bör lagstifta påståendedoktrinen eller inte. I den sista delen diskuterar jag kortfattat den pågående diskussionen och vad som bör tas hänsyn till vid den eventuella ändringen av bestämmelsen.

Madsens argument mot kodifiering av påståendedoktrinen baseras på hans uppfattning att påståendedoktrinen innebär att endast kändens påstående tas hänsyn till vid dubbelrelevanta rättsfakta (se 6.2). Som det diskuterats ovan kan man anse att svarandens invändning också kan tas hänsyn till vid behörighetsprövning, så kan man säga att Madsen har utgått från en felaktig förutsättning. Argument för kodifiering av påståendedoktrinen kan samman-

---

⁷⁵ Heuman (2016/17) s. 199.

⁷⁶ Se Ibid. 194 och not 74.

⁷⁷ Jfr Ibid. s. 199ff. och Madsen (2016a) s. 662. Se 5.2 och 6.2.

fattas som följer. För det första, finns det behov av ett klarläggande av doktrinen innebörd, och SAA och ICC anser att lagstiftning skulle lösa oklarheterna. För det andra, anses det vara önskvärt att bestämmelsen blir pedagogisk även för utländska parter (se 6.3).

Det finns dock inget konkret förslag för lagändring, och det är därför svårt att avgöra om påståendedoktrinen innebörd klarläggs genom en lagstiftning. I sammanhanget kan man också påminna om att påståendedoktrinen har som syfte att undvika att domstol prövar frågor som parterna kunde ha avtalat vara förbehållet skiljemän.⁷⁸ Detta beror inte bara på processekonomiska skäl för att undvika onödig prövning, utan också på intresset i att försäkra partsautonomi. Hur en eventuell lagstiftning skulle påverka partsautonomi bör därför också tas hänsyn vid diskussionen. Dessutom bör det eftersträvas att innebörden av påståendedoktrinen överensstämmer med internationell praxis och New York-konventionen.

Jag avstår från att ta ställning i debatten, men oavsett om man lagstiftar påståendedoktrinen eller inte, kan man konstatera att det finns behov av någon form av klarläggning av doktrinen.

---

⁷⁸ Madsen (2013) s. 744. Se 5.1.

8 Slutsats

Som jag visat ovan, råder det oklarheter om påståendedoktrinen innebörd och räckvidd. Vad som gör påståendedoktrinen så oklar är för det första att HD:s avgöranden är formulerade på ett svårtolkat sätt så det skapar förvirring angående frågan vems påstående som styr behörighetsprövningen. För det andra lämnas frågan om hur svarandens olika invändningar bör behandlas enligt påståendedoktrinen öppen. Slutligen är påståendedoktrinen räckvidd oklar, särskilt i förhållande till anknytningsdoktrinen. Dessa oklarheter är ett bekymmer för många praktiker och särskilt för utländska parter, vilket bidrar till att det finns en diskussion om kodifiering av påståendedoktrinen. Det önskas att påståendedoktrinen innebörd klargörs av en lagbestämmelse enligt vissa remiser, men det har inte diskuterats hur en eventuell lagbestämmelse ska se ut och vad kodifieringen kan innebära. Det vore önskvärt att problemen med påståendedoktrinen diskuteras vidare och att den klarläggs på något sätt i framtiden.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

SOU 2015:37 Översyn av lagen om skiljeförfarande.

Remissyttrande

Swedish Arbitration Association (SAA), yttrande över betänkandet Översyn av lagen om skiljeförfarande (SOU 2015:37), Dnr JU 2015/3754/DOM.

Internationella Handelskammarens Svenska Nationalkommitté (Svenska ICC), genom Skiljedomskommittén, yttrande över betänkandet Översyn av lagen om skiljeförfarande (SOU 2015:37), 15 september 2015.

Litteratur

Falkman, Charlotta (2016), 'Welamsons påståendedoktrin – Svensk Juristtidning i rättsutvecklingen', *SvJT* 2016 s. 257-264.

Heuman, Lars & Westberg, Peter (1995), *Argumentationsformer inom processrätten: [en studiebok]*, 2. uppl., Juristförl., Stockholm.

Heuman, Lars (1999), *Skiljemannarätt*, 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm.

Heuman, Lars (2016/17), 'Hur bedöms svarandens invändningar vid tillämpning av påståendedoktrinen?' *JT* 2016-17 s. 194-208, Stockholm.

Kleineman, Jan (2013), 'Rättsdogmatisk metod', i Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, s. 21-45.

Lindskog, Stefan (2016), *Skiljeförfarande: en kommentar*, 2., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, Version 1 maj 2016 (andra upplagan med tillägg och ändringar), publicerad i Zeteo 13 maj 2016.

Madsen, Finn (2013), 'Påståendedoktrin eller anknytningsdoktrin – Efter vilka principer ska en domstol eller skiljenämnd ta ställning till verkan av en skiljeklausul i ljuset av nyare rättspraxis?', *SvJT* 2013 s. 730-750.

Madsen, Finn (2016a), 'Kompetenz-Kompetenz in Swedish Arbitration Law is being recast, how should it be done?', *SvJT* 2016 s. 653-673.

Madsen, Finn (2016b), 'Dags att införa modellagens behörighetsprövning inom skiljemannarätten', *Dagens Juridik*, <http://www.dagensjuridik.se/2016/09/finn-madsen-i>, publicerad 5 september 2016, besökt 5 maj 2017.

Pålsson, Lennart (1999), 'Dubbelrelevanta rättsfakta vid prövning av domstols behörighet', *SvJT* 1999 s. 315-329.

Welamson, Lars (1964), 'Anm. Av Per Olof Boldning: Skiljedom', *SvJT* 1964 s. 276-286.

Westberg, Peter (2013), *Civilrättskipning*, 2., rev. och utök. uppl., Norstedts juridik, Stockholm.

Rättsfallsförteckning

NJA 1941 s. 198
NJÄ 1973 s. 1
NJÄ 1973 s. 480
NJÄ 1982 s. 738 ("Nykvarnfallet")
NJÄ 1984 s. 705
NJÄ 2005 s. 586
NJÄ 2007 s. 475 ("Täkfallet")
NJÄ 2008 s. 406 ("Petrobartfallet")
NJÄ 2008 s. 120 ("Hamnfallet")
NJÄ 2010 s. 734
NJÄ 2012 s. 183 ("Concorpfallet")